

مکتب ادبی ناتورالیسم

،

نقد آثار صادق چوبک

پژوهش و تألیف

دکتر احمد ملایی - حکیم محمد بنی

سرشناسه	ملای، احمد، ۱۳۵۹-
عنوان و نام پدیدآور	مکتب ادبی ناتورالیسم و نقد آثار صادق چوبک / پژوهش و تألیف احمد ملای، حکیمه بحرینی. تهران: مدید، ۱۳۹۹. ۱۵۴ص.
مشخصات نشر	۹۷۸-۶۲۲-۷۴۴۱۰۰۰-
مشخصات ظاهری	فیفا
شابک	چوبک، صادق، ۱۲۹۵ - ۱۳۷۷ -- نقد و تفسیر. طبیعت‌گرایی در ادبیات
وضعیت فهرست نویسی	Naturalism in literature
موضوع	داستان‌های فارسی -- قرن ۱۴ -- تاریخ و نقد
موضوع	Persian fiction -- 20th century -- History and criticism
موضوع	بحرینی، حکیمه، ۱۳۵۹-
شناسه افزودن	PIR ۳۴۴۲
رده بندی کنز	۸۴۳/۰۰۹۱۲
رده بندی دیویی	۶۵۲۶۳۳۰
شماره کتابشناسی ملی	

مکتب ادبی ناتورالیسم

نقد آثار صادق چوبک

پژوهش و تألیف

دکتر احمد ملّایی - حکیمه بحرینی

- ناشر: مدید
- طراح: آتیه رافیک مدید
- چاپ اول: ۱۳۹۹
- چاپ و صحاف: زرر
- تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه
- قیمت: ۳۲۰۰۰ تومان
- شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۴۴۱-۰۰۰-۰

آدرس نشر و پخش کتاب:

مرکز پخش: تهران، میدان انقلاب

تلفن: ۶۶۵۶۵۵۶۹ / ۶۶۱۲۲۸۲۴

www.madidpub.ir | www.

madidpub.com | @madidpub

تمامی حقوق این اثر برای نشر مدید و مترجم

محفوظ است

فهرست

۸.....	مقدمه
۱۴.....	فصل نخست: طبیعت، گرایشی (ناتورالیسم) مفاهیم و مبانی
۱۴.....	اوضاع اجتماعی، اقتصادی و سیاسی اروپا در قرن نوزدهم:
۱۷.....	طبیعت گرایی:
۲۰.....	طبیعت گرایی (ناتورالیسم) در ادبیات:
۳۲.....	فصل دوم: نویسندگان ناتورالیست و بررسی ویژگی‌های آثار
۷۰.....	فصل سوم: زندگی و آثار صادق چوبک
۷۴.....	فصل چهارم: هنر داستان نویسی صادق چوبک
۸۵.....	فصل پنجم: بررسی ویژگیهای ناتورالیستی داستان‌های صادق چوبک
۱۱۳.....	بررسی ویژگیهای ناتورالیستی رمان «سنگ صبور»
۱۱۹.....	فصل ششم: آیا چوبک یک نویسنده ناتورالیست است؟
۱۴۵.....	فرجام سخن
۱۵۱.....	منابع

مقدمه

جریان‌ها، مکاتب‌ها و جنبش‌های ادبی، فکری، اجتماعی، اندوخته‌های ارزشمندی در فضاء تمدن و تحلیلی آثار ادبی، هنری و در یک کلام آثار خلاق مبتنی بر اندیشه‌ها، روش‌ها و شکوفایی این مکاتب در غرب پس از دوره‌ی رنسانس آغاز شد. در هر عصری از تاریخ ادبیات غرب یکی از انواع ادبی نوع غالب و برگزیده شمرده می‌شد. همان‌گونه که قرن هفدهم قرن تراژدی بود و قرن هجدهم قرن نثراندیشه؛ اوایل قرن هجدهم و اوایل قرن نوزدهم، ظهور مکتب رمانتیسیم و دوران شعر بود؛ گنجینه‌های رمانتیک نیز در حیطه ادبیات غرب خلق شد؛ اما رازگویی‌های غمناک و آفرینش دنیای خیالی در هر حال بیشتر به عالم شعروایسته بود. اما نیمه دوم قرن نوزدهم به بعد دوره اوج رمان نویسی است.

پس از انقلاب صنعتی اروپا و دگرگونی‌هایی که به تبع آن در کشورهای غربی بوجود آمد، مکتب رئالیسم بر رمان نویسی حاکم شد. ادبیات رئالیستی موضوع خود را جامعه معاصر و مسائل مربوط به آن قرارداد. عصر

رنالیسم، یک عصر انتقادی بود که در برابر برتری حساسیت ذهنی و نیروی تخیل به مبارزه برخاست. بدین ترتیب شالودهٔ رمان نویسی جدید در ادبیات غرب پی ریزی شد.

رنالیست‌ها برخلاف رمانتیک‌ها به واقعیت موجود در جوامع پرداختند و خود، به نوعی «مورخ عادات و اخلاق اجتماعی» معرفی کردند. کشف واقعیت موجود و عینی و تشریح جزئیات که زائیده شرایط اجتماعی و فکری عصر بود، رمان نویسی حکم فرما شد و قهرمان رمان رنالیستی برخلاف گذشته، فردی غیر عادی و یا عجیب نبود، بلکه از میان مردم و از هر محیطی که در اجتماع به انتخاب می‌شد.

از سوی دیگر نویسنده رنالیست خود را مجبور نمی‌دید که همانند رمانتیک‌ها عشق را موضوع رمان خود قرار دهد. برای او عشق هم همانند سایر پدیده‌های اجتماعی به حساب می‌آمد و هیچ برتری نداشت.

واقع گرایی که در مکتب رنالیسم مطرح شد، در انعطاف پذیرترین و بی ثبات ترین حالت را برای آن بوجود آورد و باعث شد که تقسیم بندی‌های زیادی برای آن ترتیب دهند. همچون رنالیسم کلاسیک، رنالیسم انتقادی، رنالیسم طنز آلود، رنالیسم ناتورالیستی و غیره.

این تقسیم بندی نشان دهنده برداشت‌های خاص از واقعیت بود که نویسندگان در آثار خود نشان می‌دادند. یکی از روشهای برخورد با واقعیت و برآمده از مکتب رنالیسم، ناتورالیسم است.

با پیشرفت علوم طبیعی همچون فیزیولوژی و زیست شناسی و حاکم شدن روش علمی بر فلسفه و پیدایش فلسفه تحقیقی (پوزیتیویسم) و

نظریات جامعه شناسانه هیپولیت تن، منتقد فرانسوی، گرایش ناتورالیستی رشد پیدا کرد. اگر چه ناتورالیسم از دل رئالیسم ریشه گرفت، اما با آن بسیار فرق داشت. رئالیسم که از فلسفه مشتق شده، یک هدف را، که دستیابی به واقعیت باشد، توصیف می کند؛ در

حالی که ناتورالیسم از علم یا فلسفه طبیعی مشتق شده و یک روش را که منجر به دستیابی به واقعیت می شود، توصیف می کند. ناتورالیسم با گردن نهادن به ریشه های علمی به صورت مکتب مستقلی مطرح شد.

آنچه از پیش از اتورالیستها را تشخیص می بخشد، ایمان محکم آنها به علم و روشهای مشاهده و آزمایش و مستند سازی است. ناتورالیسم «فرمول کاربرد علم جدید در ادب» است. آنچه که در رمان ناتورالیستی اصل به حساب می آمد، روش علمی بود که از ایل زولا به عنوان مهمترین نویسنده این مکتب بر آن تأکید داشت. از دیدگاه او رمان نویس همچون یک پزشک بود که بر روی شخصیت هایش آزمایش و تجربه می کرد. انسان در رمان ناتورالیستی تابع سه عامل - وراثت، محیط و لحظه - بود و سرنوشت او تحت تأثیر این عوامل، سرنوشتی محتوم و جبری به حساب می آمد.

موضوعاتی همچون؛ فقر و فلاکت مردم در جوامع شهری به حاصل انقلاب صنعتی و گسترش شکاف طبقاتی بود، سخن گفتن از انسانهای معمولی و حقیر اجتماع، توصیف زشتی های جوامع و همچنین شرح جزئیات با عینی نمایی در رمان که از دستاوردهای رئالیسم بود، در این دوره نیز ادامه پیدا کرد. اما آنچه که این مکتب را تشخیص می بخشید، شیوه رویارویی با این موارد و تحلیل آنها بر اساس سازمان زیستی و محیط زندگی شخصیتها

است. تاثیرگذاری جبر زیستی و توارث در آثار ناتورالیستی به شدت توجه بود. همچنین نویسنده ناتورالیست می کوشید لحن سرد و بی طرفانه خود را در انعکاس واقعیت حفظ کند و تنها به کپی برداری از طبیعت بپردازد.

ادبیات فارسی پس از انقلاب مشروطه با تحولات زیادی روبه روشد. آشنایی ایرانیان با زبان و فرهنگ غربی، ورود صنعت چاپ و گسترش روزنامه نویسی گسترش سطح سواد مردم و ترجمه آثار غربی راه را برای سادگی نشر فارسی پذیرش داستان کوتاه و رمان مدرن هموار کرد نشر فارسی پس از گذار از مرحله سادگی به مرحله پختگی و پدید آمدن آثار ارزشمند تبدیل شدن به نثر داستان پیدا کرد. اما اگر از نوشته های طنزآمیز دهخدا بگذریم با انتشار مجموعه داستان یکی بود یکی نبود توسط محمدعلی جمال زاده در سال ۱۳۰۰ هـ سبک نویسی جدیدی واقع گرا در ایران آغاز شد.

اگر چه مجموعه داستان جمال زاده پس از انتشار با مخالفت هایی روبرو شد، اما پس از مدت کوتاهی زمینه ساز آوردن سایر نویسندگان و داستان نویسان ایرانی به شیوه های جدید داستان نویسی در غرب شد.

صادق هدایت، بزرگ علوی و صادق چوبک از مهم ترین داستان نویسان پیشرو ایران به حساب می آیند. اگر چه با جمالزاده مجموعه یکی بود یکی نبود او داستان نویسی به معنای امروز ما شکل گرفت؛ اما هدایت و چوبک با آثارشان جریان داستان نویسی مدرن ما را قوت و اعتبار بخشیدند. صادق چوبک از زمره نویسندگانی بود که پس از شهریور ۱۳۲۰ به همراه صادق هدایت و چند تن دیگر، ادبیات جدید ایران را شکل دادند، تا آنجا که داستان نویسی به خصوص داستان کوتاه را به یکی از

مشخصه‌های اصلی ادبیات ایران تبدیل کردند.

در مورد صادق چوبک و داستانهای او در بین منتقدین و نویسندگان، نظرات متفاوتی است و هریک از آنها بر روی جنبه‌ای از آثار او انگشت گذاشته و به نقد آثار وی پرداخته‌اند. یکی از نقدهایی که بر آثار چوبک ملاحظه می‌شود، تطبیق آثار وی با داستانهای ناتورالیستی قرن نوزدهم فرانسه است. توصیف زندگی اشخاص سرخورده و طبقه پست اجتماع، توصیف فقر و فلاکت مردم، تأکید بر صحنه‌های

زشت رنشیخ برئیات در داستانهای چوبک، منتقدین را واداشته تا بدون در نظر گرفتن اصالت برین ویژگی مکتب ناتورالیسم - تجزیه و تحلیل رفتار شخصیتها براساس آموخته‌های علوم تجربی و استفاده از روش علمی در داستان - وی را نویسنده‌ای ناتوان معرفت‌گرا دانست.

در این پژوهش که شامل و بخش اساسی است در ابتدا با توجه به منابع موجود در مورد مکتب ناتورالیسم و بررسی و تحلیل سه رمان از مجموعه روگون ماکارامیل زولا (ژرمینال، سوموار و دایمی خانواده روگون) مهم‌ترین ویژگیهای این مکتب استخراج شده است. اگرچه بعضی از ویژگیهایی که برای مکتب ناتورالیسم آورده‌ایم در سایر مکتب‌ها همچون رئالیسم و یا فمینیسم نیز وجود دارد.

در بخش دوم که مربوط به چوبک و موضوع ناتورالیست بودن وی است، به آثار چوبک و تحلیل آنها براساس ویژگیهای مکتب ناتورالیسم پرداخته و براساس شواهد و قرائن به سؤال اصلی مطرح شده در پژوهش - آیا صادق چوبک یک نویسنده ناتورالیست است؟ - پاسخ داده‌ایم.